«8D03105 – Халықаралық қатынастар» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Мухаметжан Ақбота Ерлікқызының «Геосаяси ығысулар жағдайындағы Қазақстан-Қырғызстан қатынастары: даму мәселелері мен перспективалары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Ұсынылған диссертациялық жұмыстың тақырыбы қазіргі кезеңдегі халықаралық қатынастар ғылымының өзекті зерттеу бағыттарының бірі болып табылады және Қазақстан Республикасының мемлекеттік даму басымдықтарымен мазмұндық тұрғыдан үйлеседі. Геосаяси ығысулардың күшеюі, Орталық Азиядағы өңірлік өзара тәуелділіктің артуы және жаңа көлік-логистикалық бағыттардың қалыптасуы жағдайында Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы қатынастарды кешенді зерттеу ғылыми әрі практикалық сұранысқа ие мәселелер қатарына жатады. Диссертацияда қарастырылған мәселелер Қазақстанның көпвекторлы сыртқы саясатын іске асыру, өңірлік қауіпсіздік пен тұрақтылықты қамтамасыз ету, экономикалық және инфрақұрылымдық байланыстарды дамыту жөніндегі мемлекеттік басымдықтармен сабақтас. Әсіресе Орталық Азиядағы интеграциялық үдерістер, трансшекаралық ресурстарды басқару және көлік дәліздерін дамыту мәселелерінің зерттелуі жұмыстың стратегиялық маңызын арттырады. Автор зерттеу нысанын халықаралық қатынастар теориялары негізінде талдай отырып, оны Қазақстанның сыртқы саяси және ғылыми күн тәртібіндегі маңызды бағыттармен ұштастыра алған. Сондықтан диссертация

			тақырыбы ғылым дамуының басым бағыттарына, сондай-ақ Қазақстан Республикасының өңірлік ынтымақтастықты дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалық құжаттарының негізгі мақсаттарына сәйкес келеді деген қорытынды жасауға болады.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін **қосады**/қоспайды, ал оның маңыздылығы **ашылған**/ашылмаған.	Диссертациялық зерттеудің тұжырымдары мен алынған нәтижелері халықаралық қатынастар және аймақтану ғылымдарының дамуына елеулі үлес қосады деп бағалауға болады. Автор геосаяси ығысулар жағдайындағы Қазақстан Республикасы мен Қырғыз Республикасы арасындағы қатынастарды алғаш рет кешенді түрде қарастырып, оларды көпдеңгейлі және асимметриялы өзара тәуелді жүйе ретінде талдауға ұмтылған. Зерттеудің ғылыми маңыздылығы Қазақстан–Қырғызстан қатынастарының саяси, экономикалық, институционалдық, көлік-логистикалық және ресурстық өлшемдерін біртұтас ғылыми кеңістікте қарастыруымен ерекшеленеді. Автор екі мемлекет арасындағы ынтымақтастықтың эволюциясын жүйелеп қана қоймай, олардың өзара әрекеттесуіне ықпал ететін құрылымдық факторларды анықтап, ғылыми тұрғыдан негіздеуге талпыныс жасаған. Жұмыста ұсынылған «көпдеңгейлі асимметриялы өзара тәуелділік» моделі Орталық Азиядағы мемлекетаралық қатынастарды түсіндірудің теориялық құралдарын кеңейтуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар зерттеу нәтижелері өңірлік интеграция, геосаясат, трансшекаралық ынтымақтастық және мемлекетаралық өзара тәуелділік мәселелерін зерттеуге қосымша ғылыми негіз қалыптастырады. Диссертацияның жекелеген тұжырымдары одан әрі эмпирикалық зерттеулер арқылы тереңдетуді қажет

			еткенімен, жалпы алғанда жұмыс халықаралық қатынастар ғылымының теориялық және қолданбалы аспектілерін дамытуға өзіндік үлес қосады.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) **жоғары;** 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертациялық жұмысты талдау нәтижелері зерттеудің жоғары деңгейде дербес орындалғанын көрсетеді. Автор зерттеу тақырыбы бойынша ауқымды отандық және шетелдік ғылыми әдебиеттерді, халықаралық ұйымдардың материалдарын, ресми құжаттар мен статистикалық деректерді жүйелі түрде пайдалана отырып, өзіндік ғылыми ұстанымын қалыптастырған. Жұмыста ұсынылған тұжырымдар мен қорытындылар автордың жеке ғылыми ізденісінің нәтижесі болып табылады. Әсіресе Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы қатынастарды көпдеңгейлі және асимметриялы өзара тәуелді жүйе ретінде қарастыруға негізделген авторлық көзқарас зерттеудің дербес орындалғанын айғақтайды. Осыған байланысты диссертацияның өзі жазылу деңгейі жоғары деп бағаланады.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) **негізделген;** 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертациялық жұмыстың өзектілігі жеткілікті дәрежеде және ғылыми тұрғыдан негізделген. Автор қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі геосаяси өзгерістердің күшеюі, Орталық Азия аймағының стратегиялық маңызының артуы және өңірлік интеграциялық үдерістердің тереңдеуі жағдайында Қазақстан Республикасы мен Қырғыз Республикасы арасындағы қатынастарды зерттеудің қажеттілігін жан-жақты дәлелдей алған. Зерттеу өзектілігі халықаралық, өңірлік және ұлттық деңгейлердегі факторлар арқылы негізделіп, тақырыптың Қазақстан Республикасының сыртқы саясаттағы басымдықтарымен сабақтастығы көрсетілген. Сонымен қатар автор екі мемлекет арасындағы экономикалық,

			логистикалық және ресурстық өзара байланыстардың күрделенуі жағдайында ғылыми талдаудың қажеттілігін нақты аргументтермен дәйектей отырып, диссертацияның өзектілігін негіздеген.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:	Диссертацияның құрылымы мен мазмұны зерттеу тақырыбына толық сәйкес келеді және оның негізгі мазмұндық компоненттерін жан-жақты ашуға бағытталған. Диссертацияда геосаяси өзгерістердің екіжақты қатынастарға ықпалы, экономикалық және институционалдық өзара әрекеттестік, көлік-логистикалық ынтымақтастық және трансшекаралық ресурстар мәселелері тақырыптың мазмұнын толық ашуға мүмкіндік береді. Осыған байланысты диссертация мазмұны зерттеу тақырыбын толық айқындайды деп есептеймін.
		1) **айқындайды;**	
		2) ішінара айқындайды;	
		3) айқындамайды.	
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:	Зерттеу тақырыбы, мақсаты және міндеттері арасында мазмұндық және логикалық үйлесімділік сақталған. Диссертацияның атауында көрсетілген негізгі зерттеу бағыты – геосаяси өзгерістер жағдайындағы Қазақстан–Қырғызстан қатынастарының даму мәселелері мен перспективалары болса, жұмыстың мақсаты осы мәселелерді теориялық және қолданбалы тұрғыдан кешенді зерделеуге бағытталған. Автор белгілеген міндеттер зерттеу мақсатын нақтылап қана қоймай, диссертацияның құрылымдық логикасын қалыптастырады. Олар халықаралық қатынастар теориялары негізінде екіжақты байланыстарды талдаудан бастап, экономикалық, институционалдық, көлік-логистикалық және су-энергетикалық өзара әрекеттестікті бағалауға дейінгі негізгі мәселелерді қамтиды. Бұл өз кезегінде зерттеу тақырыбының барлық маңызды аспектілерін ашуға мүмкіндік береді.
		1) **сәйкес келеді;**	
		2) ішінара сәйкес келеді;	
		3) сәйкес келмейді.	

			Сондықтан диссертацияның мақсаты мен міндеттері зерттеу тақырыбына сәйкес келеді.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:	Диссертацияның мазмұндық құрылымын талдау оның бөлімдері арасында айқын логикалық сабақтастықтың бар екенін көрсетеді. Автор зерттеу мәселесін теориялық пайымдаулардан бастап нақты эмпирикалық талдауға дейін бірізді түрде өрбітіп, әрбір тарауды алдыңғы бөлімдердің заңды жалғасы ретінде қалыптастырған. Жұмыста қойылған ғылыми мәселе, зерттеу мақсаты, міндеттері, ғылыми жаңалығы және қорғауға ұсынылған қағидалар өзара мазмұндық байланыста берілген. Әсіресе халықаралық қатынастар теориялары негізінде жасалған тұжырымдардың кейінгі тараулардағы саяси, экономикалық және геоэкономикалық талдаулар арқылы нақтылануы зерттеудің тұтастығын қамтамасыз етеді. Диссертация құрылымындағы теориялық, талдамалық және болжамдық бөлімдердің өзара үйлесімділігі зерттеу нәтижелерінің дәйектілігін арттырады. Осыған байланысты диссертацияның барлық бөлімдері мен негізгі ғылыми ережелері толық логикалық байланысқан деген қорытынды жасауға болады.
		1) **толық байланысқан;**	
		2) ішінара байланысқан;	
		3) байланыс жоқ.	
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:	Диссертацияда автор ұсынған ғылыми тұжырымдар мен жаңа шешімдер жеткілікті дәрежеде негізделген және қолданыстағы ғылыми көзқарастармен салыстыра отырып бағаланған. Зерттеу барысында тақырып бойынша қалыптасқан шетелдік және отандық ғылыми әдебиеттерге жан-жақты талдау жүргізіліп, олардың теориялық ұстанымдары мен әдіснамалық ерекшеліктері сыни тұрғыдан қарастырылған. Автор халықаралық қатынастар теорияларының түсіндірмелік мүмкіндіктерін салыстыра отырып,
		1) **сыни талдау бар;**	
		2) талдау ішінара жүргізілген;	
		3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;	
		4) талдау жоқ.	

			Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы қатынастарды талдауға арналған өзіндік концептуалдық тәсіл ұсынады. Сонымен қатар жұмыста интеграциялық үдерістердің нәтижелері, экономикалық асимметрия, логистикалық тәуелділік және су-энергетикалық мәселелер бойынша қалыптасқан ғылыми пікірлерге талдау жасалып, авторлық қорытындылар ұсынылған. Осыған байланысты диссертацияда ұсынылған жаңа ғылыми шешімдер бойынша сыни талдау жүргізілген және олар бұрыннан белгілі ғылыми тұжырымдармен салыстырылып бағаланған деп есептеймін.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) **толығымен жаңа;** 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы ең алдымен оның зерттеу объектісін концептуализациялау тәсілінен көрінеді. Қазақстан–Қырғызстан қатынастары туралы бұрынғы зерттеулердің басым бөлігі жекелеген саяси, экономикалық немесе интеграциялық аспектілермен шектелсе, автор алғаш рет оларды көпдеңгейлі асимметриялы өзара тәуелділік жүйесі ретінде қарастырып, осы жүйенің негізгі құрылымдық элементтерін айқындайды. Автор ұсынған ғылыми нәтижелердің жаңалығы бірнеше бағытта байқалады. Біріншіден, екі мемлекет арасындағы экономикалық өзара әрекеттестіктің асимметриялық әрі функционалдық толықтырушы сипаты теориялық тұрғыдан негізделген. Екіншіден, «су-энергетикалық өзара тәуелділік» ұғымы Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы ресурстық қатынастарды түсіндірудің маңызды аналитикалық құралы ретінде қолданылған. Үшіншіден, көлік-логистикалық дәліздердің мемлекетаралық қатынастардағы біріктіруші және бәсекелестік әлеуеті бар фактор ретіндегі рөлі жүйелі түрде талданған.

			Автордың аталған ғылыми нәтижелері бұрынғы зерттеулердегі жекелеген тұжырымдарды қайталаумен шектелмейді, керісінше оларды жаңа теориялық деңгейде біріктіреді және Қазақстан–Қырғызстан қатынастарының дамуын түсіндіретін авторлық модель қалыптастырады. Сондықтан ғылыми нәтижелер мен ережелерді толығымен жаңа деп бағалауға болады.
		5.2Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	Диссертацияның қорытындылары зерттеу барысында алынған ғылыми нәтижелердің логикалық жалғасы болып табылады және ғылыми жаңалық элементтерін қамтиды. Автор Қазақстан Республикасы мен Қырғыз Республикасы арасындағы қатынастарды көпдеңгейлі және асимметриялы өзара тәуелді жүйе ретінде қарастыра отырып, олардың даму ерекшеліктері мен перспективаларына қатысты бірқатар жаңа тұжырымдар ұсынған. Қорытындыда экономикалық асимметрияның, институционалдық интеграцияның, көлік-логистикалық байланыстардың және су-энергетикалық факторлардың екіжақты қатынастарға ықпалы кешенді түрде жинақталған. Сонымен қатар геосаяси ығысулар жағдайында Қазақстан–Қырғызстан ынтымақтастығының даму бағыттары бойынша ғылыми негізделген пайымдаулар берілген. Осыған байланысты диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа деп бағалауға болады.
		1) **толығымен жаңа;**	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?	Диссертациялық зерттеуде ұсынылған шешімдердің ғылыми құндылығы олардың нақты теориялық пайымдаулардан туындап, Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы мемлекетаралық қатынастардың қазіргі даму ерекшеліктерімен тікелей байланыстырылуынан көрінеді. Жұмыс техникалық немесе технологиялық сипаттағы
		1) **толығымен жаңа;**	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	

		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	зерттеу болмаса да, онда басқарушылық, институционалдық және геоэкономикалық бағыттағы бірқатар жаңа шешімдер ұсынылған. Автор Қазақстан–Қырғызстан қатынастарын дамытуға әсер ететін негізгі құрылымдық факторларды айқындап, көлік-логистикалық инфрақұрылымды үйлестіру, трансшекаралық ресурстарды басқарудың институционалдық тетіктерін жетілдіру және экономикалық ынтымақтастықтың тиімділігін арттыру бағыттарында ғылыми негізделген ұсыныстар береді. Әсіресе көлік дәліздерінің өзгеріп отырған геоэкономикалық ортадағы рөлін бағалау және олардың екіжақты қатынастарға ықпалын талдау нәтижесінде ұсынылған қорытындылар практикалық маңызға ие. Сонымен қатар диссертацияда су-энергетикалық өзара тәуелділікті басқарудың келіссөздік және институционалдық механизмдерін жетілдіру қажеттілігі негізделіп, геосаяси трансформациялар жағдайында Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы ынтымақтастықтың орнықты моделін қалыптастыруға қатысты ұсыныстар берілген. Автор ұсынған шешімдер бұрыннан белгілі тәсілдерді қайталаумен шектелмей, зерттеу барысында анықталған құрылымдық ерекшеліктерге сүйене отырып қалыптастырылған. Сондықтан диссертацияда ұсынылған басқарушылық және институционалдық шешімдерді толығымен жаңа әрі жеткілікті деңгейде негізделген деп бағалауға болады.

6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде **негізделген**/негізделмеген (qualitative research (куолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Диссертацияның негізгі қорытындылары кең көлемдегі ғылыми әдебиеттерді, халықаралық ұйымдардың материалдарын, ресми құжаттарды және статистикалық деректерді талдау негізінде жасалған. Автордың тұжырымдары зерттеу барысында алынған нәтижелермен өзара сабақтасып, жеткілікті дәрежеде дәлелденген. Сондықтан негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан дәлелдемелерге негізделген.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет:	1. Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы мемлекетаралық қатынастар саяси, экономикалық, көлік-логистикалық және институционалдық байланыстарды қамтитын көпдеңгейлі өзара тәуелді жүйе ретінде қалыптасқан. Сонымен қатар, тараптардың экономикалық және инфрақұрылымдық әлеуетіндегі айырмашылықтар олардың өзара іс-қимылының асимметриялық сипатын айқындайды. 7.1 Ереже дәлелденді 7.2 Тривиалды емес 7.3 Жаңа 7.4 Қолдану деңгейі кең 7.5 Мақалада дәлелденген
		7.1 Ереже дәлелденді ме?	
		1) **дәлелденді;**	
		2) шамамен дәлелденді;	
		3) шамамен дәлелденбеді;	
		4) дәлелденбеді;	
		5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
		7.2 Тривиалды ма?	2. Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы интеграциялық ынтымақтастықтың дамуына қарамастан, сауда-экономикалық теңсіздік, әкімшілік кедергілер және саяси факторлар сияқты құрылымдық қайшылықтар сақталуда. Бұл интеграциялық үдерістердің әсері біркелкі емес екенін және олардың тұрақтылықты толық қамтамасыз ете алмайтынын көрсетеді. 7.1 Ереже дәлелденді 7.2 Тривиалды емес 7.3 Жаңа 7.4 Қолдану деңгейі кең 7.5 Мақалада дәлелденген
		1) ия;	
		2) **жоқ;**	
		3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.	

		7.3 Жаңа ма?	3. Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы экономикалық өзара әрекеттестік функционалдық толықтырушы және асимметриялық өзара тәуелділік моделіне негізделген. Алайда экономикалық әлеует пен ресурстардағы айырмашылықтар тараптардың тәуелділік деңгейінің тең болмауына және өзара қатынастар тұрақтылығына ықпал етеді. 7.1 Ереже дәлелденді 7.2 Тривиалды емес 7.3 Жаңа 7.4 Қолдану деңгейі кең 7.5 Мақалада дәлелденген
		1) ия;	
		2) жоқ;	
		3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.	
		7.4 Қолдану деңгейі:	4. Көлік-логистикалық және транзиттік дәліздер Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы ынтымақтастықтың маңызды факторы болып табылады. Алайда жаңа инфрақұрылымдық жобаларды үйлестіру деңгейіне қарай олар интеграцияны күшейтетін тетікке де, транзиттік бәсекелестік пен экономикалық қайшылықтарды арттыратын факторға да айналуы мүмкін. 7.1 Ереже дәлелденді 7.2 Тривиалды емес 7.3 Жаңа 7.4 Қолдану деңгейі орташа 7.5 Мақалада дәлелденген
		1) тар;	
		2) орташа;	
		3) кең	
		4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	
		7.5 Мақалада дәлелденген бе?	5. Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы қатынастардың тұрақтылығы трансшекаралық су ресурстарын тиімді басқару мен су-энергетикалық мүдделерді үйлестіру деңгейіне тікелей тәуелді. Осы саладағы қайшылықтарды институционалдық тетіктер арқылы реттеу өңірлік тұрақтылықты қамтамасыз етудің маңызды шарты болып табылады.
		1) ия;	
		2) жоқ	
		3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	

			Диссертацияның негізгі ғылыми нәтижелері автордың жарияланған еңбектерінде көрініс тапқан. Атап айтқанда, «Қазақстан мен Қырғызстан дипломатиялық қарым-қатынасының зерттелу деңгейі», «Реализм контекстіндегі “шағын мемлекеттің” сыртқы саясаты: Қырғызстан мысалында» және «Қырғыз Республикасының сыртқы саясатындағы Қытайдың рөлі» атты мақалаларында қорғауға ұсынылған тұжырымдардың жекелеген аспектілері негізделген. 7.1 Ереже дәлелденді 7.2 Тривиалды емес 7.3 Жаңа 7.4 Қолдану деңгейі кең 7.5 Мақалада дәлелденген
8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	Зерттеуде қолданылған әдіснама нақты көрсетілген және зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сәйкес таңдалған. Автор жүйелік талдау, тарихи-хронологиялық, салыстырмалы және контент-талдау әдістерін негізді пайдаланып, Қазақстан–Қырғызстан қатынастарын кешенді зерттеуге қол жеткізген. Дереккөздер базасы жеткілікті әрі сенімді. Сондықтан әдіснаманы таңдау негізделген деп есептеймін.
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	**1) ия;**	
		2) жоқ.	
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Диссертация нәтижелері сандық және сапалық деректерді талдау негізінде алынған. Автор статистикалық мәліметтерді, халықаралық дерекқорлар мен электрондық ғылыми ресурстарды пайдалана отырып, зерттеу қорытындыларын негіздеген. Осыған байланысты критерий талаптары орындалған деп есептеймін.

		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	Теориялық қорытындылар мен анықталған заңдылықтар ресми құжаттар, статистикалық деректер және ғылыми әдебиеттер негізінде жүргізілген талдаулармен расталған. Сондықтан аталған критерий бойынша оң баға беруге болады.
		1) **ия;**	
		2) жоқ.	
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / **ішінара расталған /** расталмаған.	Жұмыста пайдаланылған ғылыми әдебиеттер көлемі жеткілікті және зерттеудің негізгі ережелерін негіздеуге мүмкіндік береді. Батыстық, ресейлік, қытайлық және отандық зерттеушілердің еңбектері кеңінен қолданылған. Дегенмен жекелеген талдамалық тұжырымдарды соңғы жылдары жарияланған халықаралық зерттеулермен толықтыра түсуге болар еді. Осыған байланысты маңызды мәлімдемелерді ішінара расталған деп бағалауға болады.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға **жеткілікті/**жеткіліксіз.	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі зерттеу тақырыбының негізгі теориялық және қолданбалы аспектілерін қамтиды және зерттеу тақырыбын ашуға жеткілікті. Диссертацияда 290-ға жуық атаудан тұратын дереккөздер базасы қалыптастырылып, оған ғылыми еңбектермен қатар ресми құжаттар, халықаралық ұйымдардың материалдары және статистикалық деректер енгізілген.

9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Жұмыстың теориялық маңыздылығы халықаралық қатынастар теорияларының түсіндірмелік мүмкіндіктерін Орталық Азиядағы мемлекетаралық байланыстарды зерттеуге бейімдеуінен көрінеді. Автор Қазақстан–Қырғызстан қатынастарының құрылымдық ерекшеліктерін экономикалық асимметрия, институционалдық ықпалдастық және өзара тәуелділік ұғымдары арқылы негіздеуге ұмтылған. Ұсынылған тұжырымдар аймақтық интеграция мен мемлекетаралық қатынастарды зерттеудің теориялық негіздерін толықтыра түседі. Сондықтан диссертацияның теориялық маңызы бар деп есептеймін.
		1) бар;	
		2) жоқ.	
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:	Диссертацияның практикалық маңыздылығы жоғары және зерттеу нәтижелерін қолдану мүмкіндігі жеткілікті деңгейде негізделген. Жұмыста ұсынылған Қазақстан–Қырғызстан қатынастарының көпдеңгейлі және асимметриялы өзара тәуелділік моделі екі мемлекет арасындағы саяси, экономикалық және институционалдық өзара іс-қимылды бағалауда қолданылуы мүмкін. Автордың көлік-логистикалық ынтымақтастықты дамытуға, соның ішінде Орта дәліздің әлеуетін арттыруға және «Қытай–Қырғызстан–Өзбекстан» теміржолының өңірлік ықпалын бағалауға қатысты тұжырымдары мемлекеттік органдардың, сараптамалық орталықтардың және ғылыми-зерттеу мекемелерінің талдамалық қызметінде пайдалануға жарамды. Сонымен қатар диссертация нәтижелерін халықаралық қатынастар, аймақтану, Орталық Азияны зерттеу және сыртқы саясат пәндері бойынша оқу үдерісіне енгізу мүмкіндігі бар, диссертация нәтижелерінің практикалық қолданыс әлеуеті жоғары деп есептеймін.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	Зерттеу нәтижесінде қалыптастырылған практикалық ұсынымдар ғылыми және қолданбалы

		1) толығымен жаңа; **2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);** 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	қызығушылық тудырады. Әсіресе Орта дәліздің әлеуетін пайдалану, «Қытай–Қырғызстан–Өзбекстан» теміржолының өңірлік маңызын бағалау және екіжақты ынтымақтастықтың институционалдық тетіктерін жетілдіруге қатысты ұсыныстар назар аударуға тұрарлық. Сонымен қатар ұсыныстардың жекелеген бөлігі өңірлік интеграцияны тереңдету мен экономикалық байланыстарды кеңейтуге қатысты бұрыннан қалыптасқан тәсілдермен сабақтас келеді. Осыған байланысты практикалық ұсынымдарды ішінара жаңа деп бағалауға болады.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: **1) жоғары;** 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Диссертация жоғары академиялық деңгейде жазылған. Ғылыми стиль, терминологиялық бірізділік және зерттеу нәтижелерін баяндау логикасы сақталған. Мәтіннің құрылымы зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сәйкес келеді. Сондықтан академиялық жазу сапасын жоғары деп бағалаймын.
11.	Диссертацияға ескертулер		Диссертацияда ұсынылған құрылымдық модельдің көрнекілігін арттыру мақсатында оны визуалды схема түрінде көрсету зерттеу нәтижелерін қабылдауды жеңілдетіп, оның ғылыми-аналитикалық құндылығын күшейтер еді. Аталған ұсыныс пен ескертулер диссертациялық зерттеудің жалпы сипатына және ғылыми құндылығына нұқсан келтірмейді, жұмыстың мазмұны мен құндылығын төмендетпейді.

12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		Докторанттың жарияланымдары зерттеу тақырыбының негізгі мазмұнын жүйелі түрде қамтиды. Әсіресе «Қазақстан мен Қырғызстан дипломатиялық қарым-қатынасының зерттелу деңгейі», «Қырғыз Республикасының сыртқы саясатындағы Қытайдың рөлі», «Қазақстан және Орта дәліз: аймақтық интеграция мен жаһандық геосаяси динамикадағы жаңа бағдарлар» және «Аймақтың логистикалық дамуындағы “Қытай–Қырғызстан–Өзбекстан” теміржолының рөлі» атты еңбектер диссертацияның жекелеген тарауларымен тікелей байланысты. Сонымен қатар автордың «Қырғыз Республикасы. Жылдық жинақ – 2025» атты аналитикалық басылымды дайындауға қатысуы зерттеу нысанына қатысты жинақталған эмпирикалық және сараптамалық материалдардың ауқымын кеңейте түскен. Жарияланымдардың ішінде халықаралық деңгейдегі Q2 журналдағы мақаланың болуы зерттеу нәтижелерінің ғылыми құндылығын арттырады. Жекелеген мақалалар диссертацияның белгілі бір аспектілеріне арналғанымен, олардың жиынтығы зерттеудің негізгі ғылыми тұжырымдарын қамтиды және қорғауға ұсынылған қағидалардың апробациясын қамтамасыз етеді. Осыған байланысты докторант жарияланымдарының ғылыми деңгейін жоғары деп бағалаймын.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		Диссертациялық жұмыс ғылыми жаңашылдығы және практикалық маңыздылығы тұрғысынан қойылатын талаптарға сәйкес келеді. Зерттеу нәтижелері халықаралық қатынастар теориясы мен Қазақстан Республикасының сыртқы саясаты мәселелерін терең әрі жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді.

			Жоғарыда келтірілген бағалау мен негіздемелерге сүйене отырып, Мухаметжан Ақбота Ерлікқызының «Геосаяси ығысулар жағдайындағы Қазақстан-Қырғызстан қатынастары: даму мәселелері мен перспективалары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысын «8D03105 – Халықаралық қатынастар» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты деп санаймын.

Ресми рецензенттер пікірлерінде келесі шешімдердің бірін көрсетеді:

1) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор дәрежесін беру;

2) диссертацияны пысықтауға жіберу (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайлардан басқа);

3) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесін беруден бас тарту

Ресми рецензенттер пікірлерінің көшірмелері докторантқа диссертация қорғауға дейін кемінде 5 (бес) жұмыс күнінен кешіктірілмей беріледі.

Ресми рецензент:
Абылай хан атындағы халықаралық қатынастар және әлемдік тілдер университеті халықаралық қатынастар кафедрасының қауымдастырылған профессоры, PhD доктор

Сембаева Ж.С.

Қойылған Ж.С. Сембаеваның қолтаңбасын растаймын
Кадрлар бөлімінің инспекторы
Подпись Сембаевой Ж.С заверяю
Инспектор отдела кадров